

АНОТАЦІЇ

Ганна Белан

Світ дитинства в педагогічному тезаурусі кінця XIX – початку XX століття

У статті подано аналіз особливостей етнографічних досліджень кінця XIX – початку XX століття, присвячених розгляду феномену дитинства на прикладі праці Марка Грушевського «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу».

Ключові слова: дитина, дитинство, етнографічні дослідження, культурно-освітній рух, суспільство, культура.

В статье представлено анализ особенностей этнографических исследований конца XIX – начала XX века, в которых рассматривается феномен детства на основе книги Марка Грушевского «Ребенок в обычаях и верованиях украинского народа».

Ключевые слова: ребенок, детство, этнографические исследования, культурно-просветительское движение, общество, культура.

The article focuses on characteristics of ethnographic research features of late nineteenth – early twentieth century, devoted to the consideration of the phenomenon of child labor on the example of Mark Hrushevsky work «A child in the customs and beliefs of the Ukrainian people».

Key words: a child, the childhood, ethnographic investigations, society, culture.

Олена Квас

Дитиноцентризм – педагогіка дитини як humanum

У статті акцентується увага на тому, що дитиноцентризм як педагогіка дитинства, існує незалежно від філософських та суспільно-політичних проблем. Зазначається необхідність відстеження всього історичного шляху, який пройшла педагогіка дитиноцентризму від періоду становлення і триумфу до занепаду, щоб відродитись знову.

Ключові слова: дитина, дитинство, дитиноцентризм, педоцентризм, педологія.

В статье акцентируется внимание на том, что детоцентризм или педагогика детства, присутствует в современных педагогических направлениях и течениях независимо от философской и социально-политической идеологии. Отмечается необходимость отслеживания всего исторического пути, который должна пройти педагогика детоцентризма от становления и триумфа, упадка, чтобы вновь возродиться.

Ключевые слова: ребенок, детство, детоцентризм, педоцентризм, педология.

The article focuses our attention on the fact that the childcentrism or child's pedagogics is revealed on any maps, which classify modern educational trends and scientific currents, regardless to their philosophical and socio-political ideologies. It is noted the importance of looking after all historical way, which passed the child's pedagogics from the period of its establishment and triumph to its declination in order to revive again.

Key words: child, childhood, childcentrism, pedocentrism, pedology.

Наталія Коляда

Дитинство – об'єктивна передумова зародження дитячого руху (кінець XIX – початок XX ст.)

В анотації обґрунтовано сутність категорії «дитинство» як психолого-педагогічного та соціокультурного феномена, об'єктивної передумови зародження дитячого руху на рубежі XIX–XX ст. Категорія «дитинство» розкривається у проявах дитячої активності, самодіяльності, самореалізації через різноманіття дитячих співтовариств.

Ключові слова: дитинство, дитячий рух, соціокінетика дитинства, дитяча організація, дитяче об'єднання.

В аннотации обоснована сущность категории «детство» как психолого-педагогического и социокультурного феномена, объективной предпосылки зарождения детского движения на рубеже XIX–XX вв. Категория «детство» раскрывается в проявленных детской активности, самодетельности, самореализации через многообразие детских сообществ.

Ключевые слова: детство, детское движение, социокинетика детства, детская организация, детское объединение.

Essence of category «childhood» as the psychological and pedagogical and social, cultural phenomenon, objective pre-condition of child's motion origin on the border of XIX–XX century is grounded in the article. Category «childhood» is revealed in the manifestations of children's activity, initiative, self-realization through the diversity of children's communities.

Key words: childhood, child's motion, child's organization, child's association.

Наталія Побірченко

До історії взаємин М. Драгоманова та Київської громади в контексті українського культурно-просвітницького руху (друга половина XIX ст.)

У статті висвітлюється розвиток української педагогічної думки в другій половині XIX століття. Привертається увага до діяльності українських Громад, які займалися педагогічною й просвітницькою діяльністю, формували національну свідомість й самосвідомість українського народу. Відзначається великий внесок в український культурно-просвітницький рух педагогів, письменників, вчених, культурних діячів, а саме І. Нечуя-Левицького, М. Костомарова, В. Антоновича, П. Житецького, О. Русова та багатьох інших. Особлива увага приділена постаті М. Драгоманова та його стосункам з членами Київської громади.

Ключові слова: Київська громада, культурно-просвітницький рух, М. Драгоманов.

В статье освещается развитие украинской педагогической мысли во второй половине XIX века. Привлекается внимание к деятельности украинских Обществ, которые занимались педагогической и просветительской деятельностью, формировали национальное сознание и самосознание украинского народа. Отмечается большой вклад в украинское культурно-просветительское движение педагогов, писателей, ученых, культурных деятелей, а именно И. Нечуя-Левицкого, М. Костомарова, В. Антоновича, П. Житецкого, О. Русова и многих других. Особенное внимание посвящено личности М. Драгоманова и его отношениям с членами Киевского общества.

Ключевые слова: Киевское общество, культурно-просветительское движение, М. Драгоманов.

The article highlights the development of Ukrainian educational thought in the second half of the nineteenth century. The attention is drawn to the activities of Ukrainian communities that were engaged in pedagogical and educational activities, formed the national consciousness and identity of the Ukrainian people. There is a great contribution in Ukrainian cultural and educational movement of teachers, writers, scientists, cultural figures, including I. Nechui-Levitsky, M. Kostomarov V. Suvorova, P. Zhytetsky, O. Rusova and many others. Special attention is paid to M. Drahomanov figure and his relationships with Kiev community members.

Key words: Kiev community, cultural and educational movement, M. Drahomanov.

Олексій Рочняк

Концепція дитини та дитинства в німецькій постмодерні стичній педагогіці

Стаття присвячена актуальній проблемі західноєвропейського постмодерні –стичного дискурсу в педагогічній теорії. Розглядається проблема визначення категорій дитини та дитинства в німецькому педагогічному постмодерні, вплив концептуальних засад в цьому аспекті на інновації постмодерністичної педагогіки в загальну модель побудови відносин «вчитель – учень», «дорослий – дитина».

Ключові слова: постмодернізм, реляційна модель, «антипедагогіка», невротизація, свобода реалізації особистості.

Статья посвящена актуальной проблеме западноевропейского постмодернистического дискурса в педагогической теории. Рассматривается проблема определения ребенка и детства в немецком педагогическом постмодерне, влияние концептуальных основ в этом аспекте на инновации постмодернистической педагогики в общую модель построения отношений «учитель – ученик», «взрослый – ребенок».

Ключевые слова: постмодернизм, реляционная модель, «антипедагогика», невротизация, свобода реализации личности.

The article is devoted to the actual problem of Western European post-modern discourse in the theory of pedagogy. The determination problem of child and childhood in German post-modern pedagogy, the influence of conceptual postulates in this aspect to the innovations of post-modern pedagogy in the general model of relations 'teacher – pupil', 'adult-child' is consider.

Key words: post-modernism, relative model, «antipedagogy», neuroticism, freedom of personal realization.

Ірина Албул

Дитинство В. П. Науменка в координатах соціалізаційних впливів кінця ХІХ – поч. ХХ ст.

Проаналізовано процес становлення й розвитку особистості В. Науменка на тлі національно-просвітницького руху в Україні в другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст.; визначено основні чинники формування світогляду педагога.

Ключові слова: В. Науменко, національна свідомість, культурно-просвітницький рух.

Проанализирован процесс формирования и развития личности В. Науменко на фоне национально-просветительского движения в Украине во второй половине ХІХ в. – в начале ХХ в.; определены основные факторы формирования мировоззрения педагога.

Ключевые слова: В. Науменко, национальное сознание, культурно-просветительское движение.

The process of V. Naumenko's personality foundation and development on the the national-educational movement background in Ukraine in the second part of the 19th – the beginning of the 20th century has been analyzed; the main factors of V. Naumenko's outlook formation are defined.

Key words: V. Naumenko, national consciousness, cultural and educational movement.

Маргарита Головка, Олена Міхєєва

Проблема педагогічного супроводу дитинства в світі суб'єкт-суб'єктної педагогіки Я. Корчака

У статті обговорюється проблема сутності, змісту і педагогічної техніки супроводження дитинства в спадщині видатного педагога Я. Корчака. Головну увагу зосереджено на гуманістичній світоглядній позиції Корчака, в педагогіці якого завжди і всюди в якості мети і ніколи в якості засобу.

Ключові слова: педагогічний супровід, суб'єкт-суб'єктна педагогіка, гуманістичне виховання, дитинство, самоцінність дитинства.

В статье обсуждается проблема сущности, содержания и педагогической техники сопровождения детства в наследии выдающегося педагога Я. Корчака. Основное внимание сосредоточено на гуманистической мировоззренческой позиции Корчака, в педагогике которого человек выступает всегда и везде в качестве цели и никогда в качестве средства.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, субъект-субъектная педагогика, гуманистическое воспитание, детство, самоценность детства.

The problem of essence, maintenance and pedagogical technique of childhood accompaniment in the Y. Korchak prominent teacher legacy is considered in the article. Basic attention is concentrated on Korchak humanism world view position, in pedagogics of which a man comes forward always and all over quality of purpose and never as a mean.

Key words: pedagogical accompaniment, subject-subjective pedagogics, humanism education, childhood, selfvalue of childhood.

Олена Іонова

Образ дитини у штайнер-педагогіці

Проаналізовано антропософські зорієнтовані погляди Р. Штайнера на суть дитини, які базуються на уявленнях про єдність людського тілесно-душевно-духовного буття; зв'язок мислення, відчуття й волі з фізіологічною організацією людини; взаємозумовленість тілесного, душевного і духовного розвитку в ритмі семи років.

Ключові слова: дитина, образ, антропософський підхід, Штайнер-педагогіка.

Проанализированы антропософски ориентированные взгляды Р. Штайнера на сущность ребенка, основывающиеся на представлениях о единстве человеческого телесно-душевно-духовного бытия; связи мышления, чувств и воли с физиологической организацией человека; взаимообусловленности телесного, душевного и духовного развития в ритме семи лет.

Ключевые слова: ребенок, образ, антропософский подход, Штайнер-педагогика.

Steiner's anthroposophy-oriented views of a child's essence are analyzed. They are based on the human unity ideas of body-soul-spirit being, thinking, feeling and will connection with person's physiological organization, interconnection of the body, soul and spirit development in seven-year rhythm.

Key words: child, essence, anthroposophical approach, Steiner-pedagogy.

Дмитро Мірошніченко

Постать Ф. Прокоповича в гуманістичному вихованні та історії Києво-Могилянської академії

У статті зроблена спроба аналізу педагогічних та гуманістичних поглядів постаті видатного педагога, філософа та богослова Ф. Прокоповича. На основі джерельних матеріалів аналізується діяльність ученого, який був прихильником гуманістичних ідей університетського виховання, ставив за основу наукове пізнання й критичне відношення до всіх наукових і життєвих питань, був противником абсолютної першості духовенства у всіх питаннях життя. Ф. Прокопович доводив необхідність науковості, доступності знань. Діяльність ученого на посаді ректора академії була спрямована на вдосконалення освіти й діяльності академії як центру академічного інтелектуального життя молоді.

Ключові слова: гуманізм, доступність знань, удосконалення освіти.

В статье сделана попытка анализа педагогических и гуманистических взглядов выдающегося педагога, философа и богослова Ф. Прокоповича. На основе источников анализируется деятельность ученого, который был сторонником гуманистических идей, университетского образования, ставил во главе угла научное познание и критическое отношение ко всем научным и жизненным вопросам, был противником абсолютной первостепенности духовенства. Ф. Прокопович доказывал необходимость научности, доступности знаний. Деятельность ученого на должности ректора академии была нацелена на улучшение образования и деятельности академии как центра академической и интеллектуальной жизни молодежи.

Ключевые слова: гуманизм, доступность знаний, улучшение образования.

An attempt of the pedagogical and humanistic views analysis of F. Prokopovychn an outstanding master of pedagogics, philosopher and cleric has been done in this article. Based on the source materials the analyses is shedding more light on the activities of the scientist who was the avid follower of humanistic ideas and university education. F. Prokopovich has stressed the importance of a scientific knowledge and a critical attitude towards all the scientific and life issues, he was against an absolute dominance of the clerical leaders. F. Prokopovychn has emphasized the need of a scientific approach and knowledge availability. All of his activities on the position of the academy rector were directed to the education and the academy life perfection as a center of the youth academic and intellectual life.

Key words: humanism, knowledge availability, perfection of education.

Сергій Половка

Новації в педагогічній діяльності професора Новоросійського університету Ромула Олександровича Пренделя (до 160-річчя з дня народження)

У статті висвітлено основні віхи життя та науково-педагогічна діяльність професора Новоросійського (Одеського) університету Р. О. Пренделя. Увага читача акцентується на наукових напрацюваннях у галузі педагогічної освіти на теренах Російської Імперії, а саме: вдосконалення сприйняття студентами теоретичного (лекційного) курсу, поглиблення та засвоєння навчального матеріалу під час геологічних екскурсій (навчально-польових практик) до Криму та започаткування і розбудова відділу метеоритики в Мінералогічному кабінеті університету.

Ключові слова: Р. О. Прендель, педагогічна освіта, геологічний курс, навчальний процес.

В статье освещено основные вехи жизни и научно-педагогическая деятельность профессора Новороссийского (Одесского) университета Р. А. Пренделя. Внимание читателя акцентируется на научных разработках в области педагогического образования на просторах Российской Империи, именно: усовершенствование восприятия студентами теоретического (лекционного) курса, углубления и усвоение учебного материала во время геологических экскурсий (учебно-полевых практик) в Крым, основание и развитие отдела метеоритики в Минералогическом кабинете университета.

Ключевые слова: Р. А. Прендель, педагогическое образование, геологический курс, учебный процесс.

In article it is described the basic marks of R. O. Prendel professor of Novorossiisk (Odesa) university life, scientific and pedagogical activity. The attention of the reader is focused on scientific works in the field of pedagogical education on open spaces of the Russian empire: improvement of students perception the theoretical (lecture) course, deepening and teaching material mastering during geological excursions (teaching-field and practices) to Crimea, the basis and meteoritics department development in the Mineralogical office of university.

Key words: R. O. Prendel, pedagogical education, geology course, the learning process.

Владислав Смирнов

Педагогіка культури С. Гессена в контексті новітньої інформаційної педагогіки

Проблема культурації розглянута як проблема педагогіки культури, започаткованої Сергієм Гессеном. Показана актуальність культурації в контексті новітньої інформаційної педагогіки, яка розрізняє в освітній діяльності три взаємопов'язані процеси: навчання (формування дисциплінарного знання), соціалізацію і культурацію.

Ключові слова: інформаційна педагогіка, інформація, соціалізація, культурація, педагогіка культури, освіченість, громадянськість, цивілізація.

Проблема культурации рассмотрена как проблема педагогики культуры, основанной Сергеем Гессеном. Показана актуальность культурации в контексте новейшей информационной педагогики, которая различает в образовательной деятельности три взаимосвязанных процесса: научение (формирование дисциплинарного знания), социализацию и культурацию.

Ключевые слова: информационная педагогика, информация, социализация, культурация, педагогика культуры, образованность, гражданственность, цивилизация.

The problem of cultururation is examined as the problem of the culture pedagogy, based by Sergiy Hessen. Urgency of cultururation in the context of newest information pedagogy, which distinguishes in educational activity three interconnected processes: the teaching (formation of disciplinary knowledge), the socialization and the cultururation is shown.

Key words: information pedagogy, information, socialization, cultururation, pedagogy of the culture, educational space, the education, the civilization.

Ольга Сухомлинська

Деякі аспекти еволюції сприйняття творчості Сухомлінського: шлях довжиною в 40 років

У статті зроблено аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського. Охарактеризовано весь масив публікацій, в яких відображається особистість вченого, насущні проблеми виховання і освіти, досвід роботи директором школи в глибокій провінції і багато іншого. Представлено вітчизняних і зарубіжних дослідників творчості Василя Олександровича, їхні думки та погляди на 40-річну працю педагога.

Ключові слова: В. Сухомлинський, педагогічна спадщина, публікації, педагог.

В статье сделан анализ педагогического наследия Василия Александровича Сухомлинского. Охарактеризован весь массив публикаций, в которых отображается личность ученого, насущные проблемы воспитания и образования, опыт работы директором школы в глубокой провинции и многое другое. Представлены отечественные и зарубежные исследователи творчества Василия Александровича, их мнения и взгляды на 40-летний труд педагога.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, педагогическое наследие, публикации, педагог.

The article presents an analysis of Vasyl Oleksandrovych Sukhomlynsky pedagogical heritage. It is characterized the entire array of publications, which reflect scientist's personality, the vital problems of education and educational experience, experience of work the school principal in a deep province and many others. Domestic and foreign scholars of Vasyl Oleksandrovych creativity, their thoughts and views on teacher's 40-years work are presented.

Key words: V. Sukhomlynsky, pedagogical heritage, publications, a teacher.

Валентина Федяєва

Дитинство: підходи до вивчення в наукових розвідках французького історика Ф. Арієса (1914–1984)

У статті розкриваються питання виокремлення найхарактерніших ознак способу становлення дитини. Наводяться визначення поняття «дитинство». Автор характеризує 6 трансформацій у ставленні до дитинства, виокремлених психоісториком Л. Демозом.

Ключові слова: дитина, дитинство, дитячий вік, свідомість, основи виховання.

В статье раскрываются вопросы выделения характерных признаков способа становления ребенка. Приводятся определение понятия «детство». Автор характеризует 6 трансформаций в отношении детства, выделенных психоисториком Л. Демозом.

Ключевые слова: ребенок, детство, детский возраст, сознание, основы воспитания.

The article deals with the issues of the most characteristic features separation of the way to becoming a child. It is given the definition of the concept «childhood». The author describes six transformations in relation to childhood, singled out by psychohistorian L. Demoz.

Key words: child, childhood, child age, consciousness, education foundations.

Алла Паладьєва

Дискусії навколо стародавніх мов в контексті проекту статуту загальноосвітніх навчальних закладів (1862 р.)

У статті розкрито хід дискусії навколо проекту статуту гімназій, який був запропонований громадськості для обговорення у 1862 році. Детально аналізується полеміка з приводу викладання стародавніх мов у класичних та реальних гімназіях, які було покладено в основу гімназійного курсу. Розкривається широка палітра різних поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених, педагогів на роль стародавніх мов у навчально-виховному процесі гімназій 60-х років XIX століття.

Ключові слова: проект статуту, стародавні мови, класичні та реальні гімназії.

В статье раскрыт ход дискуссии вокруг проекта устава гимназий, который был предложен общественности для обсуждения в 1862 году. Подробно анализируется полемика по поводу преподавания древних языков в классических и реальных гимназиях, которые были положены в основу гимназического курса. Раскрывается широкая палитра различных взглядов отечественных и зарубежных ученых, педагогов на роль древних языков в учебно-воспитательном процессе гимназии 60-х годов XIX века.

Ключевые слова: проект устава, древние языки, классические и реальные гимназии.

The article deals with the progress of discussions around the schools statute, which was offered for public discussion in 1862. The debate over the teaching of ancient languages in classical and real schools, which underpinned the gymnasium course are analyzed in details. A wide palette of domestic and foreign scientists, educators different views on the ancient languages role in the educational process in schools 60 years of the nineteenth century is revealed.

Key words: statute, ancient languages, classical and real school.

Оксана Шевчук

Історія створення Колегії Павла Галагана

У статті розглянуто історичні передумови створення Колегії Павла Галагана – освітньо-виховного закладу для хлопчиків, а також її національну спрямованість. Подано короткі біографічні відомості про Григорія Галагана та його сина Павла. Проаналізовано погляди Г. Галагана, його національні переконання, які справили вплив на організацію і зміст навчально-виховного процесу Колегії.

Ключові слова: Колегія Павла Галагана, Г. Галаган, Статут.

В статье рассмотрены исторические предпосылки создания Коллегии Павла Галагана – образовательно-воспитательного заведения для мальчиков, а также ее национальную направленность. Представлены краткие биографические сведения о Григории Галагане и его сыне Павле. Проанализированы взгляды Г. Галагана, его национальные убеждения, которые оказали влияние на организацию и содержание учебно-воспитательного процесса Коллегии.

Ключевые слова: Коллегия Павла Галагана, Г. Галаган, Устав.

The article considers the historical background of Pavlo Galagan Collegium creation – education and educational institutions for boys, as well as its national focus. The short biographies of Grygoriy Galagan and his son Pavlo. G. Galagan looks, his national beliefs that had impact on the organization and content of the educational process of the Board.

Key words: Pavlo Galagan Collegium, G. Galagan, Statute.

До джерел вивчення іноземних мов в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)

(Публікація Наталії Гончаренко)

Стаття містить маловідоме джерело, яке дає змогу більш повно зрозуміти погляди на вивчення іноземних мов у змісті середньої освіти у другій половині XIX – на початку XX ст., з'ясувати методологічні підходи та методичну спрямованість процесу викладання в зазначений період, ознайомитися з педагогічною думкою стосовно розробки теорії навчання іноземних мов та формування змісту навчання в середніх навчальних закладах України.

Ключові слова: іноземні мови, середня освіта, методи навчання.

Статья содержит малоизвестный источник, который дает возможность более полно понять взгляды на изучение иностранных языков в содержании среднего образования во второй половине XIX – начале XX вв., выяснит методологические подходы и методическую направленность процесса преподавания в

указанный период, ознакомиться с педагогической мыслью о разработке теории обучения иностранным языкам и формирования содержания обучения в средних учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: иностранные языки, среднее образование, методы обучения.

This article contains unknown source that allows you to more fully understand the views on language learning in the content of secondary education in the second half of the nineteenth – early twentieth century, find out the methodological approaches and methodological orientation of teaching in this period, read the opinion on teaching development of learning theory and language of the training content in secondary schools in Ukraine.

Key words: foreign languages, secondary education, methods of teaching.

Краєзнавство на шкільних відділеннях педагогічних технікумів (Публікація Зої Крамської)

У статті запропоновано архівний матеріал Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України про стан та перспективи розвитку краєзнавчої роботи в педагогічних технікумах у 20–30-ті роки ХХ століття. У поданому матеріалі збережено правопис усіх лексичних, фразеологічних і характерних морфологічних особливостей.

Ключові слова: педагогічні технікуми, краєзнавча робота, реформи освіти.

В статье предложен архивный материал Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины о состоянии и перспективах развития краеведческой работы в педагогических техникумах в 20–30-е годы ХХ века. В представленном материале сохранено правописание всех лексических, фразеологических и характерных морфологических особенностей.

Ключевые слова: педагогические техникумы, краеведческая работа, реформы образования.

The paper presents Central State Archive archival material of Ukraine higher authorities and the status and prospects of the local work development in pedagogical colleges in 20–30-years of the twentieth century. In the submitted material it is preserved spelling of all lexical, phraseological and characteristic morphological features.

Key words: pedagogical colleges, regional work, education reform.

Технічні навчальні заклади в Європі (кінець ХІХ століття) (Публікація Ірини Федосової)

У статті представлено маловідомий матеріал із досвіду вищої технічної освіти Західної Європи, що висвітлює діяльність та особливості викладання в інженерно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: вища освіта, інженерно-технічні навчальні заклади, навчальний план, навчально-виховний процес.

В статье представлен малоизвестный материал из опыта высшего технического образования Западной Европы, которая освещает деятельность и особенности преподавания в инженерно-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, инженерно-технические учебные заведения, учебный план, учебно-воспитательный процесс.

A little-known material from the experience of higher technical education in Western Europe, highlighting the activities and peculiarities of teaching in engineering educational institutions is presented in the article.

Key words: higher education, engineering educational institutions, curriculum, the educational process.